

Odrastanje na nogometnom terenu

Sijerčić, Rubina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:348580>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
Antropologija sporta
Akademska godina: 2018./2019.

Rubina Sijerčić
426120
sijericrubina@gmail.com

**Odrastanje na nogometnom terenu:
utjecaj revnosnog treniranja nogometa na socijalizaciju i način života
mladih nogometaša u poslijeratnom Sarajevu**

Tema ovog rada je ispitivanje prirode i potentnosti utjecaja cjeloživotnog treniranja nogometa na socijalizaciju i formiranje ličnosti, kao i značaja za prevenciju destruktivnog i društveno neprihvatljivog ponašanja igrača donedavno aktualnog prvog tima FK "Bosna Union", tadašnje najmlađe ekipe Druge lige FBiH a današnjih članova FK "Igman", u kontekstu poslijeratnog Sarajeva. Cilj je prvenstveno prikazati ovu grupu mladića kao svojevrsnu subkulturu utemeljenu na vrijednostima proizašlih iz strukturiranog načina života, te intenzivnosti predanosti nogometu kao stilu života i odrednici samodefiniranja.

Ključne riječi: nogomet, socijalizacija, prevencija maloljetničke delikvencije, poslijeratno Sarajevo, način života, subkultura

Zagreb, kolovoz 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. IZLAGANJE TEMATIKE.....	5
2.1. Metodologija istraživanja i struktura rada	5
2.2. Sport i socijalizacija.....	8
2.3. Sport u ulozi prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja.....	12
2.4. Nogomet u poslijeratnom Sarajevu	14
2.5. Izranjanje subkulture	18
3. ZAKLJUČAK	23
4. POPIS KAZIVAČA	26
5. LITERATURA.....	27

1. UVOD

U ovom radu autorica se bavi istraživanjem sarajevskih prosperitetnih nogometaša koji pripadaju poslijeratnim generacijama kraja 20. stoljeća glavnog grada Bosne i Hercegovine, a koji su svoje živote gotovo u potpunosti posvetili sportu. Primarni predmet ovog istraživanja je upliv cjeloživotne posvećenosti nogometu na odrastanje u kontekstu poslijeratnog Sarajeva i životne navike donedavno aktualnog prvog tima FK "Bosna Union". Naime, pred sami kraj ovog istraživanja, dogodila se fuzija između FK "Bosna Union" i FK "Igman". Fuzija je bila optimalna opcija za oba kluba, jer je "Bosna Union" bilo potrebno izdašnije finansiranje, a "Igmanu" (prethodno kantonalna liga) licenca za 2. ligu FBiH. Postava prvog tima dakako nije ostala u potpunosti ista, te se stoga ovaj rad referira na postavu kakva je bila pri pristupanju terenskom radu i početku istraživanja.

Osnovna pretpostavka rada je da je utjecaj nogometa sveprisutan u životima igrača i da je igrao ključnu ulogu u njihovoj socijalizaciji, da su njihove ličnosti sukladno formirane kroz bavljenje sportom, te da kao prosperitetni nogometaši funkcioniraju poput subkulture čiji je odnos prema dominantnoj kulturi definiran i specifičan. Cilj istraživanja je dakle ispitati potentnost i manifestacije utjecala ovakve predanosti nogometu i kontinuiranog, discipliniranog treniranja na odrastanje i konstrukciju identiteta, socijalizaciju, te razvijanje drugih dimenzija života igrača prvog tima FK "Bosna Union" (danas većinski igrača FK "Igman") iz njihove perspektive i u određenom kulturno-povijesnom kontekstu.

Primarna literatura koja se koristi u radu omogućava prikazivanje spone treniranja nogometa i privatnih života igrača uvjetovane specifičnim okolnostima, njihovo funkcioniranje kao subkultura, te isticanje kulturnih vrijednosti kroz ovaj tip strukturiranog, režimskog stila života. Teorijski okvir zasnovan je na radovima koji obrađuju socijalizaciju iz opšte perspektive, ali i u odnosu na bavljenje sportom. Ti radovi su: "Socijalizacija djece i mladeži" (Raboteg-Šarić, 1993) i "Socijalizacija u obitelji i slobodno vrijeme" (First-Dilić, 1974), kao i "Sport kao vannastavna aktivnost u funkciji prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja djece i mladih" (Hadžikadunić et al. 2017). Zatim, koriste se i drugi fokusirani antropološki radovi koji proučavaju nogomet kao kulturni fenomen, poput: "Antropologija fudbala" (Žikić i Kovačević, 2014), "O fudbalu, antropologiji i tranziciji. Narativi o nasilju i bezbednosti u savremenoj Srbiji" (Đorđević, 2012), "The Dynamics of Modern Sport - Notes on Achievement-Striving and the Social Significance of Sport" (Dunning, 1986), "Kognitivne 'priče za dečake': urbani folklor i urbana topografija" (Žikić, 2007). Konačno, koristi se literatura koja se tiče identiteta i razumijevanja subkultura iz suvremene perspektive:

“Everyday Talk. Building and Reflecting Identities” (Tracy, 2000), “Football cultures” (Armstrong i Giulianotti, 1999.), “Subculture: The Meaning of Style” (Hebdige, 1979).

Potpoglavlje koje slijedi elaborira odabir metodologije i pristup terenu, a ostatak rada je podijeljen u četiri cjeline koje se odnose na istraživačka pitanja:

- (1) nogomet kao socijalizacijska aktivnost,
- (2) funkcija kontinuiranog bavljenja sportom u sprečavanju društveno nepoželjnih oblika ponašanja,
- (3) treniranje i posvećenost sportu u specifičnom kontekstu poslijeratnog Sarajeva,
- (4) funkcioniranje ispitane grupe poput svojevrzne subkulture.

2. IZLAGANJE TEMATIKE

2.1. Metodologija istraživanja i struktura rada

Istraživanje ove teme započela sam iščitavanjem prikladne literature, naročito radova koji se bave proučavanjem socijalizacije djece te ispitivanjem sporta iz kulturnoantropološke vizure. Također, redovito sam pratile bosanskohercegovačke online portale koji izvještavaju o lokalnim klubovima i turnirima (npr. sportsport.ba, fudbaltalent.com, source.ba, itd.), kako bih kreirala što jasniju sliku trenutne situacije prije no što pristupim terenskom radu. Međutim, zbog vlastite životne priče koja se usko veže za poslijeratno Sarajevo i odrastanje uz vrsne sportaše, imala sam obezbjeđen ulaz na teren i kazivače koji se nisu libili otvoreno razgovarati sa mnom.

Ono gdje se (...) izvodi etnologija bliskoga jest tamo gdje se događa “istoprostornost” i “istovremenost” terena i doma (...). Nije posrijedi samo preklapanje lokacija koje su inače razdvojene nego pretapanje osobnog i profesionalnoga života i uloga, pa onda i vremena i društvenosti, pri čemu jedno na drugo intenzivno utječe uzajamno se oblikujući (...). U takvim istraživanjima, u kojima je istraživač praktično, kognitivno i emocionalno suživljen s terenom, istraživanja se kreću u kontinuiranom tijeku i miješanju osobnog iskustva i stvaranja antropološkog znanja (...). (Čapo Žmegač, Gulin Zrnić i Šantek 2006:31-32)

Upravo je takva istraživačka pozicija jedan od razloga zbog kojih sam se odlučila pobliže baviti odrastanjem u kopačkama. Iako sama nisam nogometašica, odrasla sam okružena nogometašima, navijačima i predodžbama o “najvažnijoj sporednoj stvari na svijetu”. Osobna poveznica s tematikom produbila je moju interakciju sa kazivačima i potpomogla dijeljenje iskustava, promišljanja i emocija. Također, dijelim grad odrastanja sa kazivačima, što je u ovom slučaju od naročite važnosti. Naime, tzv. “sarajevski mentalitet” specifičan je i pertinentan marker identiteta, s jedne strane generacijski a s druge povijesno uvjetovan, obilježen narječjem i žargonom, romantiziran i čak doveden do granice propitkivanja urbanog mita i suvremenog realiteta. Koristeći tu “istoprostornost i istovremenost terena i doma”, te osobno iskustvo i kulturnu bliskost, pokušala sam zajedno sa kazivačima konstruirati znanje o fenomenu poslijeratnih nogometaša u Sarajevu.

Primarne metode prikupljanja građe su polustrukturirani pojedinačni intervjui sa igračima i upitnik otvorenog tipa. Nakon pažljivog razmatranja razine formalnosti potrebne za prikupljanje relevantnih podataka ali i inicijalne skeptičnosti nekih od kazivača, odlučila sam

prvotno razgovarati sa sudionicima prije samog snimanja i intervjuiranja. Prilikom tih preliminarnih razgovora neformalne prirode, kazivači su bili ti koji su “ispitali” mene: zanimalo ih je što i zašto točno istražujem i očekujem, zašto baš oni, tko će konačni rad pročitati, itd. Upitnikom koji su kazivači ispunjavali putem računara sam se koristila iz praktičnih razloga, naime zbog nemogućnosti duljeg boravka u Sarajevu i pronalaska odgovarajućeg termina za razgovor. Održalo se i nekoliko neformalnih grupnih seansi prilikom kojih su kazivači na samoinicijativu zajedno diskutirali, razmjenjivali ideje i opuštено razgovarali o ulozi sporta u njihovim životima.

Slika 1. Službena fotografija nekadašnjeg prvog tima 18.3.2018. (lica zamagljena zbog zaštite identiteta)

Murchinson (2009) objašnjava da jedini vjerodostojni način proučavanja društvenih i kulturnih fenomena iz etnografske vizure podrazumijeva primat promatranja iz prve ruke “dok se dešava” nad promatranja u kontroliranoj, sterilnoj okolini. S tim na umu, etnograf koristi raznorodne metode i dizajnira svoju kompleksnu istraživačku strategiju putem koje će uspješno prevesti terensko iskustvo u tekst. Stoga, kako bi moj uvid u temu bio što dublji,

pored pregledavanja video CV-a igrača, prisustvovala sam i na nekoliko treninga i utakmica FK kluba “Bosna Union”, kasnije FK “Igman”.

Slika 2. Zagrijavanje pred utakmicu, 27.7.2019.

Pored jasnije slike stvarnih uvjeta u kojima se igrači svakodnevno nalaze i izazova s kojima se susreću u profesionalnom smislu, na ovaj sam način dobila priliku promatrati njihovu grupnu dinamiku i funkcioniranje, ili “zajedničko disanje”, na terenu. No, promatranje procesa pripreme za utakmicu i igranja tijekom otkrivaju mnogo toga i o igračima kao pojedincima: njihove osobne rituale za dobru sreću, nervozne poglede ka navijačima među kojima su i roditelji, reagiranje na trenerove riječi ohrabrenja, ili pak nedostatak svega navedenog. Također, to je bila i prilika za izravan kontakt sa obiteljima koji vjerno prate tim. Njihovo ponašanje i mišljenje zabilježeno prilikom zajedničkog vremena na tribinama uvelike je utjecalo na sadržaj ovog rada, no o tome je više riječ u idućem potpoglavlju. Jedne takve prilike upoznala sam i njihovog bivšeg trenera i sportskog direktora, trenutno marketing menadžera D.B. čije je pronicljivo, stručno kazivanje dalo jedan drugi sloj radu iz

razloga što on nije samo relevantan akter u profesionalnom nogometu u FBiH, te uzor i autoritet mojim kazivačima, već i neko ko ih izuzetno dobro poznaje od malih nogu.

Konačno, rad je podijeljen u četiri poglavlja shodno istraživačkim pitanjima. Središnji predmet istraživanja je proces socijalizacije, pa se i iduća dva poglavlja odnose na različite aspekte tog procesa relevantne za ovo istraživanje. To su: tok i priroda socijalizacije kroz intenzivno bavljenje sportom, i uloga organizirane sportske aktivnosti u svrhu prevencije asocijalnog ponašanja. Socijalizacija u poslijeratnom Sarajevu, kao i neki od problema NS/FS BiH¹ koje kazivači percipiraju kao kočnicu u njihovom profesionalnom uspjehu na “domaćem” terenu pokazale su se kao prominentne teme u zajedničkim diskusijama, te je stoga treće poglavlje rada posvećeno tome. Posljednje poglavlje bavi se pokušajem prikazivanja izranjanja subkulture kojoj kazivači danas pripadaju.

2.2. Sport i socijalizacija

Koncept socijalizacije izrazito je pertinentan i prisutan u humanističkim znanostima, pa se stoga njegovoj pojmovnoj konstrukciji pridaje pažnja u nekoliko tradicija: sociološkoj, sociolingvističkoj, antropološkoj, psihološkoj, pedagoškoj, itd. Uprkos raznolikosti definicija koje su shodno nastale, općeprihvaćeni zadatak socijalizacije je prijenos kolektivnog sustava vrijednosti i integracija pojedinca u društvo kojem pripada. Prema First-Dilić (1974: 7), socijalizacija je cjeloživotni proces interakcije između pojedinca i društvene okoline, tokom kojeg on/a poprima društvene vrijednosti, stajališta kao i svoje očekivane uloge u društvu. Kao takva, socijalizacija se ne treba smatrati jednostranim tokom pasivne prirode, već je odnos objekta i subjekta procesa višestruk i kompleksan. Raboteg-Šarić (1997: 423) objašnjava da raznorodni procesi socijalizacije utječu na prosocijalno ponašanje, zrelo moralno ophođenje, pozitivnu sliku o sebi, itd. S obzirom da kultura nije genetski prenosiva niti biološki urođena, procesi socijalizacije su kanali transmisije kulturnih vrijednosti i normi. Na taj način, pojedinac postaje aktivni sudionik svoje zajednice, svjestan viđenja poželjnog ophođenja i prosocijalnog ponašanja tog kolektiva. Pored fonda neophodnog znanja ove prirode, socijalizacijom se kroz raznorodna životna iskustva stiču karakteristike i vještine koje osobu čine jedinstvenom.

Primarni agensi socijalizacije su obitelj, odgojno-obrazovne institucije, krug prijatelja (vršnjaci) i masovni mediji, te među njima postoji korelacija i interaktivna sraslost. Za sudionike ovog istraživanja, nogomet je značajan segment sva četiri navedena čimbenika.

---

¹ Nogometni/Fudbalski savez Bosne i Hercegovine (<https://www.nfsbih.ba/>)

Dakle, pored međusobnog suodnosa, svi su i paralelno povezani sa nogometom. Dakako, takva konstatacija nije iznenađujuća kada se napomene da svi kazivači treniraju nogomet više od dvije trećine svog ukupnog života. Naime, Sanjin Alagić, šef Akademije FK Sarajevo, prethodne godine za “Oslobođenje” izjavio da je za “stvaranje” vrhunskog fudbalera potreban mukotrpan rad, strpljenje i mnogo vremena, tačnije od pet do deset godina². Dakle, ukoliko postoji aspiracija za ostvarivanje profesionalnog uspjeha u nogometu, neophodna je kontinuirana posvećenost od rane školske dobi (6-7 godina). Sukladno odabiru takvog nužno režimskog načina života, osnovni agensi socijalizacije prate dominaciju i sveprisutnost nogometa.

Često se ljubav prema nogometu i rano izlaganje intenzivnom treniranju prenosi od starije muške figure iz bilo nuklearne ili proširene obitelji:

“Najviše sam to počeo zbog brata, brat mi je bio uzor, on je bio fudbaler. Išao sam na njegove utakmice, stalno gledao, onda... Hajde i ti počni, zašto ne? I tako sam počeo.”

(K.O. 3.1.2019.)

“Od oca sam naslijedio ljubav prema fudbalu, on je veliki zaljubljenik u fudbal. Trinaest godina kasnije ne bih svoj život mogao zamisliti da ne treniram, da ne provedem svaki dan barem sat i pol na treningu. (...) Imao sam ja i neku svoju želju, ali mislim da mi je otac, na njegovu najveću inicijativu sam počeo u ‘Bubamari’ trenirat’...”

(O.R. 3.1.2019.)

Pokazalo se da obitelji, naročito roditelji, imaju itekako važnu ulogu. Kao što je u prethodnom potpoglavlju navedeno, dio terenskog rada podrazumijevao je i prisustvovanje na utakmicama. Jedne takve prilike, u centru za edukaciju, sport i rekreaciju “Safet Zajko” kada su kazivači igrali prijateljsku utakmicu protiv FK Ilijaš (24.7.2019.), dobila sam priliku da razgovaram sa nekoliko roditelja (ponajviše I.S., otac špica A.S.) i bivšim trenerom tima D.B.. Na početku je bilo jasno da su isti roditelji na svakoj utakmici, te da posvećenijih fanova nema. S obzirom da na taj način provode mnogo vremena zajedno, i sami čine jedan distinktivan kolektiv čiji je odnos i dijalog zasnovan upravo na igri i budućnosti mojih kazivača. Još pri zagrijavanju tima koje je počelo sat vremena prije same utakmice, roditelji su na tribinama sjedili zajedno i diskutirali trenutno stanje kluba, a osjetno je bilo da postoji tradicijski, čak ritualni element u toj diskusiji. Najčešće su se čuli komentari koji se tiču same tehnike pojedinih igrača tima, ali i roditeljske uloge u karijerama. Složili su se da nogomet nije veliko odricanje samo za nogometaša, već itekako i za njegove roditelje. Rasprava je

---

² Intervju sa S. Alagićem, (<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/sport/nogomet/alagic-imamo-najbolje-uslove-za-razvoj-mladih-igraca>, Posljednji pristup 2. siječnja 2019.)

utihnula početkom utakmice, a zajednički zaključak bio je da su morali preorijentirati vlastite živote i odreći se mnogo toga (npr. obiteljskih ljetovanja) kako bi djeca imala šansu u svijetu nogometa. Uslijedilo je vatreno navijanje i burne reakcije svojstvene stereotipnoj predodžbi nogometnih navijača bilo kojeg kluba. Tokom tog cjelokupnog iskustva njihova unesenost i posvećenost nije jenjavala, te je jasno bilo da su predani čitavom timu (ne samo svojim sinovima) i da je propustiti čak jednu utakmicu za njih teško.

Slika 3. Kazivač A.S. sa ocem I.S., 19.6.2017. (M.O. u pozadini)

Slika 4. Kazivač K.O. sa ocem M.O. i braćom E.O. i N.O., 30.6.2018.

Nadalje, škole nogometa i treneri sa kojima su se kazivači susretali od 6. godine života se za njih savršeno uklapaju u koncept odgojno-obrazovne institucije, te se vrlo često kroz intervjuje prožimala ideja da je njih odgojio i naučio svemu o životu upravo fudbal. Spomenuti bivši trener D.B. imao je važnu ulogu u tom procesu, a tijekom godina utjelovljivao je pozicije: (1) prvi kapiten kluba (tada FK "Bosna Sema"), (2) sportski direktor, (3) trener juniora, (4) pomoćni trener 1. tima FK "Bosna Union".

Što se tiče osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, svi kazivači su izrazili relativnu nezainteresiranost koja je pak u balansu sa svijesti o pertinenciji obrazovanja, naročito kada se radi o formiranju cjelovite ličnosti. Skladno težnji postajanja zaokruženog, uzornog muškarca; svi sudionici istraživanja su na vrijeme upisali fakultet. Školu kao instituciju spominju u kontekstu razumijevanja ili nedostatka istog kada se radi o treniranju nogometa,

imaju stečene radne navike (koje također vežu uz disciplinu potrebnu na terenu), te uvijek održavaju minimalno vrlo-dobar prosjek uz napomenu da ta dimenzija njihovih života nikada nije prioritet.

Zatim, bez sumnje je socijalizacija vezana uz kontakt sa vršnjacima za sve kazivače usko isprepletena sa treniranjem nogometa:

“Vrlo sam društven i samim time stekao sam mnogo prijatelja kako kroz fudbal, tako i kroz školu i mahal, ali kada se sada osvrnem i pogledam, veliku većinu svojih prijatelja stekao sam igrajući fudbal, igrajući na livadama, na terenima, na ulicama. To je ono što ništa ne može da zamijeni, taj osjećaj kada računaš na nekoga i taj neko računa na tebe, te zajedno vodite svoje bitke. Nakon toga znate da iz dana u dan, kada prodju te dječije radosti, ti isti ljudi će stajati pored tebe i biti uz tebe šta god da se desi.” (S.M. 11.1.2019)

Kazivač se tu referira i na nogomet van treninga i službenog tima, dakle i kao kriterij i osnov za sklapanje prijateljstava u privatnoj sferi. Zatim, D.B. sažeto opisuje korelaciju vršnjaka, odgojno-obrazovnih institucija i sportske sredine:

“Odrastate u jednoj grupi dječaka koja uči iste navike kao i vi. (...) To postane šablon življenja. Imate principe prema kojima se ponašate i to postane dio vašeg života, jer drugačije ne znate. Nakon toga dođete u školu, to je jedna drugačija društvena sredina, međutim (...) tu je jako važno šta više volite. Djeca koja su zaljubljena u fudbal će gledati da se uklope u sredinu koju više vole. (...) Tu mu je važnije da se istakne, i samim tim će povući ponašanje i navike iz te grupe.” (4.8.2019.)

Dakle, nogomet postaje primarni agens socijalizacije koji gotovo diriguje prizmu kroz koju se ostali agensi shvaćaju. Posvećenost nogometu pritom je primarno bazirana na sreći i želji, a onda i društvenoj afirmaciji.

Zatim, u suvremenom kontekstu i s obzirom na globalizacijske procese, neizostavno je razmotriti utjecaj masovnih medija. Đorđević (2012: 4) objašnjava da su kraj 20. stoljeća i digitalna era donijeli izrazito relevantnu novinu u nogomet na globalnoj razini. Radi se o intenzifikaciji medijskih prijenosa nogometnih utakmica i prvenstava, što je zauzvrat dovelo do komercijalizacije, drastičnih modifikacija u budžetima klubova, kao i osnivanja kulta ličnosti određenih igrača. Neke kazivače su tako upravo masovni mediji potakli da se počele profesionalno baviti nogometom, primjerice:

“Sportom sam se počeo baviti sa 7 godina i od tada neprestano treniram, to je bila samoinicijativa. Gledajući legendarnog Ronaldinha, zavolio sam fudbal te izrazio želju za treniranje, nakon čega je ljubav za ovim sportom rasla iz dana u dan.”

(S.M. 11.1.2019.)

Agensi socijalizacije vezani su uz inicijalne motivatore da se počne trenirati nogomet, a kasnije mu gotovo uvjetovani i prilagođeni, jer teren za igrače ima primat nad drugim životnim dimenzijama. U zaključku, jasno je da su agensi socijalizacije direktno i na svjesnom nivou prožmani posvećenosti nogometu, no potrebno je detaljnije se pozabaviti transmisijom društveno prihvatljivog i poželjnog ponašanja, a samim tim i suzbijanjem destruktivnog ponašanja nepoželjnog u zajednici.

2.3. Sport u ulozi prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja

Potiskivanje asocijalnih i negativnih oblika ponašanja upravo je najviše istraživani aspekt socijalizacije. Dosadašnja istraživanja konkretno usmjerena na sport, iako oskudna, pokazala su da organizirane sportske i tjelesne aktivnosti mogu doprinijeti pozitivnoj slici o sebi, miroljubivom i korektnom međuodnosu djece, kao i njihovom odnosu prema društvu (Hadžikadunić 2012, 2017). To nije iznenađenje uprkos teorijama da je fudbal metafora nasilja u društvu, ventil koji društvu omogućava oslobađanje od pravog nasilja i samim tim civiliziranje (Žikić 2014:785). Međutim, pored prvobitne asocijacije na maloljetničku delikvenciju i suzbijanje agresivnog ponašanja kod mladih pri spomenu “destruktivnog ponašanja”, aktivno bavljenje sportom donosi i mnoge druge prednosti. Očito je da se sportom može boriti protiv sve rasprostranjenijeg “sjedilačkog” načina života i ovisnosti o društvenim mrežama u današnjem digitalnom dobu, no moguće je i povisiti faktor samodominacije u pubertetu (Hadžikadunić 2012: 239).

Kazivači su toga itekako svjesni, pa su tako naglašavali da sebe percipiraju kao usmjerene mladiće izrazito visoke razine samokontrole, a iskazali su i averziju prema dominantnom, “lijenom” stilu života vršnjaka kojem svakodnevno svjedoče. Revnosno bavljenje nogometom za njih predstavlja više od društvenog identiteta, čak više od kriterija po kojem su afirmirani pod etiketom “sportaša” i prihvaćeni u društvu. Predstavlja i marker osobnog identiteta u smislu obilježja koja visoko kotiraju na skali prosocijalnih značajki: mentalna snaga i izdržljivost, stabilnost, poduzetnost, samouvjerenost, kompetitivnost u balansu sa senzibilitetom prema timskom radu, snalažljivost.

“Svaki sport je nešto dobro, prema sportistima se ljudi drugačije postavljaju. Mene su kroz fudbal prihvatili. Fudbal gradi karakter. Zato sam stabilan, čvrst, jak.”

(A.S. 2.1.2019.)

“Smatram da imam karakter i cilj prema kojem težim. Uporan sam u svemu što radim i ništa ne volim prepuštati slučaju.”

(I.C. 15.1.2019.)

“Ako moram o sebi, opisao bih se kao momak sa velikim samopouzdanjem, naravno fudbal je utjecao na to. Padovi, ustajanja, konstantna borba... Ojača, ojača! (...) Posvećen sam, mnogo, ambiciozan, i... konstantno gladan!” (K.O. 3.1.2019.)

U iskazima se ističe sveobuhvatnost i opća primjenjivost navedenih značajki te da se kroz nogomet, riječima D.B., uči: “ponašati u bilo kojoj društvenoj cjelini” (4.8.2019.). Primjetno je i da se sve navedene osobine asociraju sa maskulinitetom i tradicionalnim rodnim ulogama. Kazivači su potencirali naglašavanje muževnosti uz odgovarajući govor tijela, kao i pripisivanje *alfa* konotacije u shvaćanju funkcioniranja svijeta i njihove uloge u njemu. Naime, poput simbolike iza prikaza prvog slova feničke i hebrejske abecede *alef* (grč. *alfa*) koje prikazuje glavu bika, upravo su moć i snaga u fokusu za kazivače. Nadalje, pored toga što su svi na putu da steknu akademsko obrazovanje, pokazali su svijest o pertinenciji fizičke aktivnosti za adekvatan fizički i psihički razvoj, kao i za reguliranje negativnih oblika ponašanja kojima su prilikom odrastanja imali prilike svjedočiti. Na to se odnosi ranije spomenuta averzija prema oblicima ponašanja koji se u suvremenom zapadnjačkom društvu stereotipičnu asociraju sa tinejdžerima i adolescentima. Takav “mindset” idući citat sažeto prikazuje:

“Ne pijem, ne pušim, čak ni tu famoznu šišu. Jednostavno mi ne prija miris svega toga. (...) Sebe bih opisao kao vrlo zrelu osobu za svoje godine. Karakter sam izgradio i dovoljno je čvrst da odbije svaku meni neželjenu opciju u životu. Moje mišljenje je da ako sam uspio da odolim svemu za čim današnja omladina žudi, mogu sve. Izgradio sam svoje ‘ja’ i prihvatam svačije mišljenje, ali odluke donosim sam.” (S.M. 15.1.2019.)

Religiozna posvećenost i postmodernistička individualnost koje proizilaze iz navedenih citata ukazuju na komponente Protestantizma u suvremenom sportu, kako ih je Overman (2011) prikazao: asketizam, samodiscipliniranje, vještina kao mjerilo valorizacije, lična odgovornost, samoevaluacija, itd. No pored odricanja i sportskih vrijednosti prema Overmanu, D.B. ukazuje na još jednu razinu dominacije sporta nad nezdravim životnim navikama koja se može opisati kao binarno-oprečni utjecaj neposrednih kolektiva:

“Naviknut si na neke stvari u kojima se osjećaš ugodno, i onda je teško da ti dođeš na ulicu gdje tvoji vršnjaci puše cigare, piju alkohol i slično, a ti razmišljaš da li da se uklopiš u to društvo, ili ti je važnije društvo gdje će te izopćiti jer si pristao na neke stvari koje nisu dobre za sport. Tu je vaga između tih odluka u životu, na koju stranu ti krećeš.” (4.8.2019.)

Dakle, koliko s jedne strane može doći do pritiska vršnjaka da se upušta u “popularne” aktivnosti (poput konzumiranja alkohola), isto take od strane sportske zajednice dolazi do

pritiska da se u to ne upušta. No, tu je bitno također spomenuti medije i društvene mreže, jer su upravo oni kanal kojim su mladi igrači povezani sa svojim uzorima. Prema Đorđeviću (2012: 4-5), suvremeni europski nogomet je „visoko medijalizovani komodifikovani spektakl“, pri čemu sama igra gubi izvorni kontekst i postaje produkt koji se konzumira kroz „brendirane“ klubove. Sličan stav ima i kazivač D.B., koji je naročito isfrustriran zamagljenim shvaćanjem prioriteta:

“Pitanje je šta se kod nas, pogotovo u Sarajevu, deklarirše kao uspjeh. Ja ne mislim da Ronaldo svaku noć pija i pije (...), ne mislim ni da Džeko, možda i najbolji igrač koji je izašao konkretno iz Sarajeva, [to] radi svake sedmice (...). Ali, kod nas se ljudi poistovjećuju sa lokalnim zvijezdama koje su napravile određene rezultate i plafon te karijere je igranje za FK “Sarajevo” i “Željezničar (...). (...) Mladi igrači teže premier ligi, nažalost zbog novca (...), misle da će tako moći kupiti auto, Nike tene, imati superkul telefon, da nemaju puno posla nego da mogu sjediti po kafanama i slikati se jer, nažalost, (...) 80% fudbalera u BiH koji igraju premier ligu se ponašaju upravo tako, to možete potvrditi na [njihovim] Instagram profilima, a oni su uzor tim dječacima (...)” (4.8.2019.)

Dio tog “lažnog sjaja” su i prazna obećanja iz svih sfera života koja bosanskohercegovačka omladina nerijetko čuje. Fokus svakako leži na samom pojedincu koji ima dužnost preuzeti odgovornost koja mu pripada, no D.B. nadodaje i da je dužnost trenera “targetirati dječake na vagi” između prosocijalnog/sportskog i destruktivnog/nezdravog, te pronaći model iz “perspektive odgajatelja i pedagoga”, i ukazati mu da je “sportska, zdrava strana” bolja i plodonosnija. Dakako, raznorodni drugi faktori utječu na psihosocijalni razvoj čovjeka kao jedinke, što nas dovodi upravo do konkretnih uvjeta u kojima su kazivači odrastali, te načina na koji je nogomet taj društveni kontekst za njih oblikovao.

2.4. Nogomet u poslijeratnom Sarajevu

Važnost ispitivanja složene prirode socijalizacije neupitna je u bilo kojem kontekstu, no od naročitog je značaja usred neočekivanih modifikacija u društvu. Naime, iznenadne mijene shodno iziskuju i određene promjene sustava vrijednosti, čije je prenošenje primarni zadatak socijalizacije. Upravo u takvoj situaciji su se našli kazivači ovog istraživanja, čije je odrastanje obilježeno obnovom poslijeratnog Sarajeva, koliko u smislu urbanističke gradogradnje, toliko i samog društvenog uređenja.

Sarajevo je od 1992. do 1996. godine bilo pod opsadom od strane Vojske Republike Srpske, te je njegovo stanovništvo preživjelo jednu od najdužih i najtežih opsada glavnog grada u povijesti modernog ratovanja. Tijekom opsade 97% stambenih i drugih objekata je ozbiljno,

djelomično ili minimalno oštećeno; na grad je ispaljeno gotovo 65 tisuća granata i pola milijuna projektila koji su odnijeli mnoge živote; grad je zadesila višegodišnja nestašica vode, hrane i struje; broj stanovnika i rođene djece se drastično smanjio, a broj samoubojstava povećao³. To je samo nekoliko ramifikacija rata u BiH, ali dovoljno da oslika predstavu o stvarnosti poslijeratnog Sarajeva koja je dočekala generacije djece rođene tu 1990-ih godina. Dio odrastanja u takvim okolnostima je život sa psihički utučenim odraslima, vojna i poslijeratna urbanistička estetika (naročito u vidu uništenih rezidencijalnih naselja), opasnost od preostalih mina, neimaština, loši stambeni uvjeti popraćeni masovnim deložacijama i privatizacijom, itd.

Ovo se istraživanje ne bavi djecom koja su lično doživjela rat ili čija se najranija sjećanja odnose na traumatske doživljaje njegovih ostataka, već generacijama rođenih na izmaku 90-ih koje je pak zahvatila naknadno konstruirana transgeneracijska trauma i liminalno “međustanje” u kojem je Sarajevo još uvijek zaglavljeno, više od 20 godina nakon konflikta. Razmatraju se dva načina na koja je poslijeratna situacija utjecala na život igrača FK “Bosna Union”: kontekst odrastanja kao potencijalni motiv roditeljskog usmjeravanja u sport u ranoj dobi, te (ne)uslovi u smislu neadekvatnih terena i nedostatka ulaganja u prosperitetne sportaše u gradu koji se pred njihovim očima iznova gradi.

Rat se, bez ikakve sumnje, odrazio na čitavu zajednicu. Razaranja i ruševine posvuda, desetine tisuće poginulih, tisuće prognanih, visoka stopa kriminala i maloljetničke delikvencije, siromaštvo i neimaština, zloupotreba droga i alkohola - sve to dovodi do poremećaja u zajednici (Ajduković 1995: 297). Prve godine mira donijele su euforiju zbog prestanka paljidbe no, kako je vrijeme prolazilo, napeta politička atmosfera i sveobuhvatna stagnacija gotovo su iskorijenile vjeru u “bolje sutra”, osim ako se ono ne dočeka van BiH. Time izazvana apatija i beznade pomiješali su se sa strahom od novog rata i tzv. “životarenja”, preživljavanja na rubu koje se svodi na dvije opcije: odustajanje ili posezanje za bilo kojom krajnosti da se opstane. Okolina ovog tipa stvorila je između ostalog i osjećaj urgentnosti kod mladih roditelja, koji se može sažeto opisati popularnom narodnom izrekom: “Samo nek nije na ulici!”. Sudionici ovog istraživanja su kroz iskaze pokazali introspektivno razumijevanje za motive roditelja, kao i svijest o opasnostima sarajevskih ulica za one koji ne znaju kuda idu:

“Na ulici kao dijete sam igrao fudbal sa svojim vršnjacima i lopta me je privlačila kroz čitavo djetinjstvo, to je otac primijetio, odlučio je da me skloni sa ulice i upisao me da treniram.”
(I.C. 15.1.2019.)

---

³ UN-ov izvještaj VI - C. Summary of the battle and siege

“Visio bih na ulici (da nije treninga). Fudbal utječe na to da djeca idu pravim putem u životu. Na terenu nećete ništa loše naučiti. (...) Nije kod nas samo fudbal. Lakše se osamostalite.”
(O.R. 3.1.2019.)

Također, primjetan je i intenzivan osjećaj zahvalnosti prema roditeljima, koji su zbog finansijske i emotivne potpore prema kazivačima zaslužni za njihovu ustrajnost:

“Moji roditelji su me podržavali sve vrijeme treniranja, isto kao i sad, i mnogo sam im zahvalan s obzirom da su velika finansiranja u ovaj sport, a oni su mi uvijek izašli u susret...”
(I.C. 15.1.2019.)

“Moji roditelji su me oduvijek podržavali, pomagali su mi u svakoj prilici u kojoj su to mogli, i na tome sam beskrajno zahvalan. Samim tim što me fudbal zadržao na pravom putu i sklonio sa ulice, znači da su oni tome doprinijeli dopuštajući meni da se bavim time.”
(S.M. 11.1.2019.)

S druge strane, kazivači su isfrustrirani lošim uvjetima u kojim igraju:

“Nogometni savez BiH je jedan od problema. Nedavno su sagradili sebi novu zgradu koja je koštala 10 miliona, dok...

- Dok mi igramo na šljakama, slobodno reci!

- ... po katastrofalnim terenima, čak u prvom rangu.”

(grupna diskusija, O.R. i A.S.3.1.2019.)

Kazivači smatraju da je loša situacija u Sarajevu, nedostatak finansijskih sredstava i adekvatnih terena, neorganiziranost i nestručno djelovanje Nogometnog saveza kočnica u njihovom ostvarenju karijere bilo u premijer ligi BiH ili u nekim više plasiranim ligama izvan BiH:

“Što se tiče uslova, u našoj državi su katastrofalni. Osim ako niste u akademiji Sarajeva ili u Željezničaru, sve ostalo je borba. Borba od uprave kluba, do samih igrača. To se pogotovo osjeti u Sarajevu. U drugim gradovima imate najviše 2 kluba, i opština dijeli samo njima novac, ali u Sarajevu imamo preko 10 klubova, od kojih svaki traži nešto i u svemu tome niko ne dobija mnogo. Nadam se da će se situacija popraviti i da će novije generacije imati mogućnost da postignu nešto više od nas, jer ovde, ako nemate štelu i novac da odete negdje drugo, nemate ništa. Ništa osim volje za fudbalom koja će ostati tu do kraja života.”
(S.M. 15.1.2019.)

Slika 5. Prikaz loših terena u Sarajevu

Izrazito su ažurni u praćenju situacije u BiH, no ona je za njih izvor frustracije. Prema Žikiću (2014: 790), nogomet “služi za simboličko određivanje toga ‘ko smo mi’, te ‘za šta’ ili ‘protiv čega/koga se borimo’”. Strastvene grupne diskusije, mnoštvo ideja i isfrustriranost kazivača ukazuje na to da je njihov neprijatelj identificiran. To je sustav države u kojoj žive, a ne dresovi druge boje.

Međutim, bitno je naglasiti da su FK “Bosna Union” zajedno sa D.B. i drugim zaposlenicima kluba, doista pokušali pružiti svojim igračima bolje uvjete i uvid u profesionalni nogomet kakav bi svugdje morao biti. To podrazumijeva priliku da mladi igrači tj. juniori (do 21 godina) igraju seniorski fudbal (za seniorsku ekipu), rad sa timom kvalificiranih stručnjaka i trenerima sa minimalno A UEFA (ili UEFA Pro) licencom, sistem rada koji se ne razlikuje od

onog u svjetskim premijer ligama (npr. FK “Bosna Union”, sada “Igman”, u kompletnoj 2. ligi FBiH ima najveći broj tjednih treninga), te programi usmjereni ka kreiranju igrača koji bi se uklopio u režim vrhunski plasiranih klubova. Upravo je zbog profesionalnog, stručnog i transparentnog pristupa nogometu FK “Bosna Union” bio prvi izbor za ovo istraživanje.

2.5. Izranjanje subkulture

Pojam “subkultura” jedan je od onih termina koji se koriste u svakodnevnom, kolokvijalnom govoru koliko i u znanstvenom diskursu, te se poznavanje njegovog značenja vrlo često podrazumijeva. No, upravo takvi pojmovi nerijetko postaju najteži za definirati, naročito zbog preopširnih definicija koje “podrazumijevanje razumijevanja” neizbježno prate. Kroz drugu polovinu 20. stoljeća, pojmovna konstrukcija “subkulture” mijenjala se i redefinirala od izjednačavanja sa “devijantnim” i srodnim negativnim konotacijama, sa društvenom marginom u sukobu sa dominantnim kulturnim strujanjima, do prikazivanja kroz prizmu hijerarhijskih podjela u društvu koja se manifestuje kroz stilska obilježja i “imidž” (Ken 2007, Hedge 1980), da bi na se na kraju i sam termin “subkultura” doveo u pitanje. Opširno gledajući, subkultura se može okarakterizirati kao grupa unutar određenog društva koja egzistira prema vlastitim standardima ponašanja, dok istovremeno postoje zajednički standardi sa tim društvom. Međutim, za potrebe ovog rada potrebno je što više precizirati i suziti poimanje “subkulture” kao koncepta. Vučković (2003:33-4) objašnjava:

“subkulturni akteri su pojedinci koji dio svog društvenog identiteta formiraju na temelju pripadanja zajednici okupljenoj oko nekog interesa iz sfere slobodnog vremena (...) koji je dovoljno snažan da ga akteri smatraju jednom od odrednica osobnog identiteta. (...) Ono što je za širu kulturu tek jedan od njezinih aspekata akter u svojim djelatnostima uzdiže kao važnijeg od ostalih. Taj interes postaje nešto oko čega se vrti velik dio akterova života, nešto što utječe na njegov svakodnevni život te, barem u tom trenutku, postaje okosnica njegova samodefiniranja i određivanja vlastita mjesta u svijetu.”

U ovom se radu “subkultura” kao takva shvaća, s tim da se umjesto dihotomije identiteta na osobni i društveni koristi podjela prema Tracy (2000) na: master (stabilni, nehlotični aspekti poput etničke pripadnosti), interakcijske (uloge koje “preuzimamo” prilikom komunikacije, npr. student, prijatelj, sin, itd.), osobne (zbirka osobnih svojstava po kojima se pojedinac izdvaja) i odnosne (uloga pojedinca diktirana njegovom/nom položaju u određenom odnosu) identitete. Mreža dimenzija identiteta i njihova međusobna interakcija vrlo je kompleksna i može se razmatrati iz mnogo vizura.

U slučaju intervjuiranih nogometaša interesantno je kako oni samosvjesno ističu treniranje nogometa kao primarnu odrednicu sve četiri dimenzije, a što se da zaključiti iz navedenih citata. Pri tome se naročito ističe ispreplitanje identiteta nogometaša sa interakcijskom dimenzijom. Naime, svaki pojedinac svakodnevno utjelovljuje niz uloga koje sa sobom povlače vlastiti stav i oblike ponašanja (npr. kod profesora u kabinet dolazimo sa jasno definiranim ciljem usko vezanim za konkretan dio života tj. obrazovanje dok kod prijatelja doma dolazimo sa potpuno drugačijim pristupom i insentivom), te prikladan vid interakcije (npr. profesora se persira i koristi se specifičan vokabular dok je komunikacija sa prijateljem znatno drugačija i manje formalna). Smjena tih uloga je automatizirana. No, kazivači su kroz intervju pokazali da gotovo svakoj ulozi pristupaju barem djelomično kao “prvo nogometaši”, pa onda sve drugo. Odličan primjer toga je izjava koja se u gotovo identičnom obliku provukla kroz većinu kazivanja, a parafrazirano glasi: „Bitno mi je da svi znaju i vide da sam fudbaler“. Još jedan primjer je učestalo korištenje sintagme „Kao fudbaler, ja...“ na početku izjava bez obzira na trenutnu temu razgovora (socijalizacija, odrastanje, obrazovanje, itd.), što jasno ukazuje na isticanje te dimenzije tijekom dijaloga ili u autobiografskoj naraciji. Dakle, identitet nogometaša tako postaje primarni indeks osobnog i grupnog identiteta, kao i lokalne ko-konstrukcije sebstva koja se dešava pri svakoj interakciji.

U svojoj utjecajnoj analizi stila poslijeratnih britanskih subkultura kao simboličkih formi otpora, Hebdige (1979: 19) objašnjava da je potrebno otuđenje od prividno “nevinih” estetskih značajki različitih podkultura, jer su upravo one ekspresivni instrument i osnovni nosilac značenja tih grupa. Nesumnjivo je da stilska prezentacija sebe svijetu, organizacija i dekor privatnog prostora i ostale estetske karakteristike igraju značajnu ulogu u opisivanju jedne subkulture. Za nogometaše, karakterističan je “čist”, uredan vanjski izgled ukrašen izborom klasične sportske garderobe, jasno opisujući njihov režimski način života:

“(…) koliko je taj fudbal nekako poseban, gledali su nam nokte prije treninga, da budemo uredni, učili nas vezat’ kopačke, učili nas hodati po liniji (...). Uvijek sam čist, uredan, lijep, zgodan, šarmantan...” (K.O. 3.1.2019.)

Pri opisivanju svoje estetike i slikanja portreta o vanjštini, za sve je kazivače karakteristična samouvjerenost koju je možda najbolje opisati kao prirodnu, iznešenu sa lakoćom. Pokazalo se da im je izrazito pertinentno da je u svakom momentu njihov “imidž” profesionalnog nogometaša kristalno jasan u kojem god da se kontekstu nalaze, te da je njihova pripadnost toj grupi neupitna. Pored toga, za estetske dimenzije života specifičan je prijenos discipline sa nogometnog terena. Interesantno je i što najprivatnije domene kazivača, vlastite sobe u roditeljskom domu, odišu tom disciplinom i jedva se razlikuju na prvi pogled uprkos

razlikama u financijskim mogućnostima obitelji. Ispunjene su osvojenim medaljama i trofejima ponosno izloženih na primjetnim policama, dresovima klubova za koje su tijekom karijere igrali okačenih umjesto fotografija, grbovima omiljenih lokalnih i svjetskih klubova koji krase zidove, te kopačkama koje su u svakom kutu.

Slike 6-10. Prikaz soba u roditeljskim domovima 5 kazivača

Na koncu, za neke istraživače termin “subkultura” bi trebalo zamijeniti izrazom “način života”, koji bi označavao kompleksan fenomen u vidu konkretnih obrazaca konstruiranja svakodnevnice u kadru određenih životnih situacija (Tomić-Koludrović 1990, Tomić-Koludrović i Leburić 2001). Što se svakodnevnice tiče, svi su kazivači imali gotovo identičan iskaz:

“Ujutru doručak, fakultet, povratak kući, odmor, trening, odmor i teretana.”

(A.H. 15.1.2019.)

“Ujutru se rano budim jer studiram, pretežno oko 9 sati imam predavanja i poslije predavanja idem kući da bi zamijenio ruksak, i uzeo onaj za trening. Naravno u toku svega toga sebi nađem vremena za užinu. Poslije treninga idem kući, večeram, radim vježbe za snagu, tuširam se, i pokušam naći vremena za knjigu. Oko 12 sati navečer legnem u krevet i spavam.”

(I.C. 15.1.2019.)

“Ujutro idem na fakultet, nakon fakulteta dolazim kući na ručak, idem na trening, vraćam se kući, nakon toga idem na piće sa društvom, i zaspem oko 12 sati navečer.”

(A.Ć. 11.1.2019.)

“Ustajem oko 8-9. Prvo što uradim je (...) provjerim društvene mreže (...), slijede fakultetske obaveze, zatim se odmaram, volim spavati prije treninga, ali da se probudim barem sat i pol

prije (...) zatim trening, onda opet obaveze oko fakulteta, možda izlazak, gledanje utakmica, jer (...) sve mi se u životu oko fudbala vrti. Ili gledam fudbal, ili igram fudbal...”

(O.R. 3.1.2019.)

Primjetno je da svakodnevnice organiziraju prema sportskim obavezama, te ostale dijelove dana ili obaveze promatraju u odnosu na njih. Tome dalje svjedoče iskazi povodom uloge nogometa u njihovim životima:

“Oko ovoga neću puno diskutovati. FUDBAL JE ŽIVOT! Svaka emocija, svaka želja i volja, sve je nastalo iz fudbala.” (S.M. 15.1.2019.)

“Fudbal je smisao života. Od jutra dok ne zaspemo, razmišljamo o fudbalu. Pogotovo profesionalni nogometaši (...) Fudbaler ustane, doručkuje, ima tačno u koliko mora doručkovati i hrane pojesti, tačno koliko trening traje, koliko mora potrošiti nečega da bi taj trening bio efikasan... Samim tim, to je život meni!” (K.O. 3.1.2019.)

“Fudbal je za mene ujedno i zabava, posao, i životna škola. (A.Ć. 11.1.2019.)

Ukoliko ponovno razmotrimo ranije navedenu definiciju subkulture prema Vučković (2003) i podjelu vrsta identiteta prema Tracy (2000), jasno je da kazivači doista jesu subkulturni akteri koji udio četiri dimenzije identiteta temelje na pripadanju kolektivu iz sfere dokolice i čija je svakodnevnica toj pripadnosti podređena.

3. ZAKLJUČAK

Podaci prikupljeni tijekom terenskog rada u 2018. i 2019. godini u Sarajevu pokazali su da je nogomet oblikovao socijalizaciju mojih kazivača, te da su primarni agensi socijalizacije usko vezani i čak u jednom smislu podređeni revnosnoj posvećenosti nogometu. Pritom je bitno naglasiti pozitivni utjecaj kontinuiranog treniranja na suzbijanje društveno destruktivnog ponašanja i čestih oblika maloljetničke delikvencije, a to je naročito relevantno za kontekst poslijeratnog Sarajeva. Nadalje, iako je općenito situacija u BiH i dalje nezavidna, kazivači su imali priliku trenirati u istinski profesionalnom okruženju u FK "Bosna Union". To je bitno naglasiti jer takvo iskustvo u jednoj sredini koja, općenito govoreći, ne kultivira sportske vrijednosti predstavlja začecje vizije da mjesta, prostora i šanse za napredak doista ima.

Naročito mi se zanimljivim učinilo to što su svi moji kazivači posvetili život nogometu i testiranju granica fizičke izdržljivosti, pa ipak većina njih otvoreno smatra da profesionalna karijera u nogometu kao jedini izvor prihoda nije realistična. Slušajući igrače kako u jednom trenutku pričaju o nogometnoj lopti kao o svojoj najvećoj ljubavi, dok već u drugom ozbiljnog izraza lica govore da se od toga ne može živjeti, zapitala sam se koliko je taj stav geografski, povijesno i kontekstualno uvjetovan, te naučen. Drugim riječima, da li se dvadesetogodišnji nogometaši u npr. Engleskoj ili Švedskoj ne usuđuju "sanjati preveliko"? Dakako, poanta postavljanja takvog pitanja nije okriviti sredinu za bilo kakav/čiji neuspjeh, već pokušati locirati inicijalni nastanak letargičnog stava igrača, usprkos ljubavi prema ovom sportu i kvaliteti kluba "Bosna Union" (i "Igman"). D.B. objašnjava:

"Kad bi uzeli generaciju dječaka, njih 25, koji sad imaju 10 godina i osnovno znanje o fudbalu, i stavili ih u Belgiju ili Francusku (...), ja mislim da bi vi od tih dječaka imali 7 superzvijezda. Međutim, kad bi naše društvo prebacili [tamo], mi bismo napravili isto kao i kod nas. Imamo potencijal (...), u fudbalu pogotovo, međutim problem je njihovog razvoja i napretka (...). (...) U ovom sistemu su poremećene vrijednosti. Ako si dobar, ako ne kupuješ utakmice, ne učestvuješ u kriminalu, želiš da radiš profesionalno (...) ti si budala, izopćen. Ti si neko ko izmišlja toplu vodu." (4.8.2019.)

Razgovori sa D.B. su jasno ukazali na isfrustriranost usmjerenu ka državi, pristupu mladim nogometašima, sustavom, uslovima, i ponajviše nedostatku profesionalnosti i iskrenosti. Stihijski pristup saveza klubovima i takmičenjima, nedostatan omladinski pogon, neorganiziranost, neprofesionalno ophođenje, loši tereni i kampovi neke su od kočnica izbacivanja kvalitetnih igrača i razvitka nogometa u Sarajevu. Tu je potrebno napomenuti i

sveprisutnu opterećenost i primat pitanja “Čiji si?” u vidu nacionalne pripadnosti, a takvim stvarima nema mjesta u profesionalnom nogometu i sportu općenito. Sve se to kod igrača manifestira kao oprez i emocija koju se može interpretirati kao “zaziranje od nadanja”, a koji obilježavaju transgeneracijski narativ o “balkanskom limbu”. Dakle, iako je rat završio prije dvije i pol decenije i klubovi poput “Bosne Union” koračaju ka kvalitetnijem sistemu, tu se nogomet još uvijek igra u poslijeratnom Sarajevu. Dok je tako, istinski napredak i konkretni rezultati se jednostavno ne mogu očekivati.

Konačno, tijekom istraživanja i razgovora sa kazivačima, kontinuirano se pojavljivao i isticao jedan aspekt kontinuirane posvećenosti nogometu: pertinencija transverzalnosti. Deskriptivne slike kojima se kazivači koriste pri indeksiranju spone karaktera i nogometa jasno ukazuju na percipiranje transverzalnosti kompetencija, tj. javlja se osjećaj ponosa zbog prenosivosti spomenutih vještina u “stvarni svijet” izvan terena, o korisnosti koja prevazilazi optimalnu fizičku kondiciju.

“Nogomet je paralelni univerzum, paralelni život. Sve segmente na koje nailazite u životu mimo fudbala, vi ustvari i u fudbalu nailazite. (...) Mislim da je važno naglasiti da je fudbal specifičan zbog toga što je to jedna timska igra koja ne daje puno rezultata u smislu golova (...), vi na košarci možete vidjeti 100 poena, u fudbalu to nikad nećete vidjeti. Igra se 90 minuta, a utakmica završi 0:0. Ako to prenesemo na život van sporta, van terena, to je kad se trudiš 2 godine, 7 ili 20 dana da spremiš ispit - i ne položiš. (...) Tako da, sve te stvari koje učiš kroz fudbal, ti u suštini prenosiš na paralelni život. (...) To je navika, a življenje je satkano od raznih vrsta navika. Ako trenirate 5 puta sedmično i jednom odete na utakmicu, vi ste 6 puta u sedmici u pokretu - godinama! Kad se taj ciklus završi (...) ostane ta navika. Ona ne jenjava.” (D.B. 4.8.2019.)

Upravo zbog toga, oni ostaju dio subkulture i kada krenu drugim životnim putevima. Nogomet je za njih trajna odrednica identiteta, najvažnija značajka samo-definiranja ali i prizma kroz koju percipiraju svijet.

U zaključku, istraživanje utjecaja nogometa na socijalizaciju mladih igrača nekadašnjeg prvog tima FK “Bosna Union” pokazalo se izrazito zanimljivim, te bi se neupitno moglo dalje proširiti na druge aspekte i probleme vezane za specifični kontekst Sarajeva, a onda i šire, primjerice na druge gradove u BiH, ali i entitete FBiH i RS. U vezi suvremenih studija Sarajeva i društvene integracije u BiH, ovo istraživanje pokazuje otpor mladih nogometaša da se prepuste dominantnoj separatističkoj političkoj atmosferi, kao i njihov fokus na budućnost i napredak s obzirom na nepovoljne uvjete u većini sarajevskih klubova. Pritom se kao neizostavan dio identiteta suvremenog nogometaša ali i općeprihvaćenog shvaćanja

nogometa nameće komodifikacija i čak prioritiziranje statusa nogometaša naspram tradicijskih sportskih vrijednosti. U ovom se radu ta tema tek načine, te bi se taj aspekt s obzirom na aktere igre ali i ciljanu publiku trebao detaljnije istražiti. Konačno, istraživanje je pokazalo kako jedan segment života iz sfere dokolice može snažno utjecati na sve agense socijalizacije i ko-konstrukciju identiteta, što bi se u daljnim istraživanjima dalo detaljnije analizirati naročito u okviru pedagogije i suvremenih odgojno-obrazovnih metoda.

4. POPIS KAZIVAČA

Prvi tim FK "Bosna Union", 2. Liga Federacije BiH, 3. Liga BiH

A.S. (1999.) - napadač, špic

K.O. (1999.) - kapiten Juniora/ zadnji vezni

O.R. (1999.) - desni bek, stoper

I.C. (1999.) - centralni obrambeni

A.Ć. (1998.) - bočni

S.M. (1999.) - senior, vezni

A.H. (1999.) - lijevi bočni

Službena lica, članovi obitelji igrača i prijatelji kluba

I.S. - otac kazivača A.S., nekadašnji rukomotni golman klubova RK: "Bosna", "Sarajevo"; FK: "Davor", "Buguli" i "Sons", najbolji golman 6. "Fis-Gol" turnira 1988. godine, član kuće slavnih Fis-Gol 83-91

D.B. - igrač premier lige BiH, prvi kapiten FK "Bosna Sema", trener juniora FK "Bosna Union", pomoćni trener prvog tima FK "Bosna Union", sportski direktor FK "Bosna Union", marketing menadžer FK "Igman"

5. LITERATURA

Bassiouni, M. Cherif (28. prosinca 1994). *Final report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to security council resolution 780, Annex VI – Study of the battle and siege of Sarajevo*, Ujedinjeni narodi, pristupljeno 2. siječnja 2019.

Čapo Zmegač, Jasna, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek. 2006. “Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja“. *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*. J. Čapo Zmegač, V. Gulin Zrnić i G. P. Šantek, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 7-52.

Dorđević, Ivan. 2012. „O fudbalu, antropologiji i tranziciji. Narativi o nasilju i bezbednosti u savremenoj Srbiji“. *Etnoantropološki problemi* 2/2012, Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Beograd.

Gelder, Ken. (2007). *Subcultures: Cultural histories and social practice*. London: Routledge.

Hadžikadunić, Admir. (2012). “Sport kao prevencija od destruktivnog izražavanja djece i omladine“. *Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije* XII (3-4), str. 233-242.

Murchinson, M. Julian. (2009). *Ethnography Essentials: Designing, Conducting, and Presenting Your Research*. San Francisco: Jossey-Bass.

Raboteg-Šarić, Zora. (1997). “Socijalizacija djece i mladeži“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. 6 (4-5), str. 423-425.

Shildrick, T. A. and MacDonald, R. (2006) “In defence of subculture: young people, leisure and social divisions“. *Journal of Youth Studies* 9 (2), str. 125-140.

Tracy, Karen. (2000). *Everyday Talk. Building and Reflecting Identities*. London: The Guildford Press.

Overman, Steven J. (2011.) *The Protestant Ethic and the Spirit of Sport: How Calvinism and Capitalism Shaped America's Games*. Macon, Ga: Mercer University Press.

Vučković, Tanja. (2003). "Role-playing games (RPG) subkultura". *Diskrepancia IV* (7-8), str. 31-42.

Hebdige, Dick. (1979.) *Subculture: The Meaning of Style*. London: Routledge.